

"ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו"

אליהו הנביא מעיר את ישני חברון משנתם ונוטל את ידיהם כדי שיתפללו ומחזירם לשנתם

"דאיתא בספרים דהתפלות עולות למעלה דרך מערת המכפלה, והוא מעורר את האבות, והיינו עם הפנימיות של אדם כפי מדריגתו, דהיינו אם יש לו מדריגת נפש והוא מתפלל עם פנימיות נפשו, הוא מעורר הנפש של אבות, ואם יש לו מדריגת רוח הוא מעורר הרוח שבאבות, ואם יש לו מדריגת נשמה, הוא מעורר נשמה שבאבות. ועיקר לעורר את יעקב שהוא המוכח שבאבות".

מערת לא נפלאה היא לומר טעם לשבח, כי אברהם אבינו השתוקק לקנות את מערת המכפלה, משום שהשיג ברוח הקודש שכל התפלות של זרעו ישראל עם ה' עתידות לעבור משם. ובאמת ענין זה מתקשר עם הטעם הראשון שהשתוקק לקנות את המערה, כדי שהוא ושאר האבות והאמהות יקברו שם, כי הסיבה שכל תפלות ישראל עוברות דרך מערת המכפלה היא, משום שהאבות והאמהות הקדושים קבורים שם כמו שנרחיב הביאור על כך.

אמנם יש לתמוה על חידוש נפלא זה שכל התפלות עוברות דרך מערת המכפלה, ממה שמצינו בפרשת ויצא אחרי שישן יעקב אבינו במקום המקדש והקיץ משנתו (בראשית כח-יז): "ויירא ויאמר מה נורא המקום הזה אין זה כי אם בית אלקים וזה שער השמים". ופירש רש"י: "וזה שער השמים - מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה, ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה".

מבואר מזה כי כל התפלות עולות בשמים דרך המקום של בית המקדש של מטה, הנה כי כן איך זה מתיישב עם כל השמועות הנ"ל שהתפלות עוברות דרך מערת המכפלה. הן אמת שיש לומר כי שני הדברים אמיתיים הן, התפלות עוברות גם מכאן וגם מכאן, אולם עדיין יש לחקור: (א) לשם מה הן עוברות דרך מערת ומכפלה ומקום המקדש. (ב) יש לחקור אם התפלות עוברות תחילה דרך מערת המכפלה ואחר כך דרך מקום המקדש או להיפך.

כל התפלות עוברות דרך מערת המכפלה

בדרך זו במסילה נעלה להוסיף תבלין, לבאר מדוע השתוקק אברהם כל כך לקנות את מערת המכפלה לאחוזת קבר, על פי המבואר בספרים הקדושים שכל תפלות ישראל עוברות דרך מערת המכפלה, ונביא כמה מקורות לכך, וזה יצא ראשון מה שכתב המקובל האלקי הרמ"ע מפאנו במאמר "יונת אלם" (פרק טו), ואגב נכללו בו כמה רמזים נפלאים, והנה הדברים בלשון קדשו:

"וידוע כי ארץ ישראל נקראת תמיד ארץ כנען אפילו בשעת כיבוש וחילוק... ובוזוהר (פרשת נח עג.) אמרו שנקרא כן [ארץ כנען], כדי שלא תזוח דעתנו בה [שהיא תמיד שלנו], כי היא ניתנה לנו על תנאי, ולא להיקרא שמותינו עליה, רק אם בחוקותיו יתברך נלך.

ועוד נקרא כן על שלמות רב אשר שמענו ונדעהו, מן הנוטריקון הנכבד הנדרש בתואר הזה [כנען שהוא ראשי תיבות] (תהלים פא-ג) כנו"ר נ'ע"ם ע"ם נב"ל בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב, וכן הוא בראשי תיבות (שם לג-ג) ש"ירו ל'ה' ש"יר ח'דש, כי כל תהלה ותפלה העולה למרום עוברת דרך עליהם במערת המכפלה".

וכן כתב ה"מגלה עמוקות" (פרשת לך בד"ה לך מארצך): "וכן ג' תפלות שתיקנו בכל יום אבות העולם לקביל ג' קטרין, [ג' קשרים נפש רוח נשמה], שאין תפלה שלנו נשמעת אלא כשעולין דרך מערת המכפלה ששם ג' אבות". וכן כתב ב"מגלה עמוקות" על ואתחנן (אופן רכב): "כל תפלות שלנו כשהם עולים למעלה עולים דרך מערת המכפלה". וכן כתב עוד (שם אופן רן): "ולכן כל התפלות אינן נשמעין, עד שהולכין מתחלה דרך מערת המכפלה ששם נקברין ג' אבות".

יסוד נשגב זה מובא ב"נועם אלימלך" להרה"ק הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע (פרשת ויחי ד"ה בסודם):

בפרשתנו פרשת חיי שרה אנו למדים, על ההשתדלות הגדולה שעשה אברהם אצל בני חת, עד שהצליח לקנות מעפרון את מערת המכפלה לאחוזת קבר בכסף מלא. דבר בעתו מה טוב לברר וללבן, מה ראה אברהם על ככה להתאמץ כל כך, לקנות דוקא את מקום מערת המכפלה לאחוזת קבר. עוד ראוי להתבונן מה שסיבב הקב"ה, שישלם אברהם בעד קניית מערת המכפלה סכום של (בראשית כג-טז): "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר".

פתח דברינו יאיר לבאר הטעם שקנה אברהם את מערת המכפלה, ממה שכתוב (שם שם-ב): "ותמת שרה בקרית ארבע היא חברון בארץ כנען". ופירש רש"י בשם המדרש: "על שם ד' זוגות שנקברו שם איש ואשתו - אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה". הנה כי כן מטעם זה השתוקק אברהם לקנות את המערה, כדי שיקברו שם הוא ושרה ושאר האבות והאמהות יחד עם אדם וחווה.

אך מנין ידע אברהם אבינו כי אדם וחווה קבורים במערת המכפלה, ענין זה מבואר בזוהר חדש (מדרש רות צז):

"רבי קיסמא אמר מערת המכפלה סמוך לפתח גן עדן. בשעה שמתה חוה בא אדם לקברה שם, ושם הריח מריחות גן עדן, באותו הריח שהיה שם, רצה לחצוב יותר יצתה בת קול ואמרה דיין. באותה שעה עמד ולא חצב יותר ושם נקבר. מי נתעסק בו, שת בנו שהוא היה בדמותו ובצלמו.

אמר רבי רחומאי הקב"ה נתעסק בו כשנוצר ונתעסק בו כשמת, ולא היה מי שיודע בו עד שבא אברהם אבינו ע"ה ונכנס לשם, וראה אותו, והריח ריח בשמים של גן עדן, ושמע קול מלאכי השרת אומרים, אדם הראשון קבור שם, ואברהם יצחק ויעקב מוכנים יהיו למקום הזה, ראה הנר דולק ויצא, מיד היתה תאוותו על המקום הזה".

אליהו מקיץ את האבות שיתפללו

רחש לבי דבר טוב ליישב שתי השמועות בטוב טעם ודעת, בהקדם לבאר הטעם שכל התפלות עוברות דרך מערת המכפלה, על פי מה שגילו לנו חכמינו ז"ל ענין נפלא עם אליהו הנביא זכור לטוב, שהולך למערת המכפלה להקיץ את ישני חברון האבות הקדושים שיתפללו, והנה הוא המאמר בגמרא (ב"מ פה:):

"אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי, [אליהו הנביא היה רגיל לבוא לשיבה של רבינו הקדוש], יומא חד ריש ירחא הוה נגה ליה ולא אתא, [יום אחד ראש חודש היה ואיחר אליהו לבוא לשיבה], אמר ליה [רבי לאליהו], מאי טעמא נגה ליה למר [מדוע איחרת], אמר ליה [אליהו] אדאוקימנא לאברהם ומשינא ידיה ומצלי ומגנינא ליה, [עד שהקמתי את אברהם משנתו ונטלתי את ידיו והתפלל והחזרתיו לישון], וכן ליצחק, וכן ליעקב.

[מקשה על כך בגמרא], ולוקמינהו בהדי הדדי, [מדוע לא הקים אליהו את כל שלושת האבות שיתפללו יחד, ומתריץ], סברי תקפי ברחמי ומייתי ליה למשיח בלא זמניה, אליהו חשש שאם יתפללו האבות יחד יתגברו לעורר רחמים בתפלתם ויביאו את המשיח לפני זמן הגאולה, לכן הקים כל אחד מהם שיתפלל בנפרד.

ומבאר המהרש"א בחידושי אגדות הענין שמעיר אליהו הנביא את האבות ונוטל את ידיהם לתפלה, בלשון קדשו:

"אדאוקימנא לאברהם ומשי ידיה ומצלי כו'. הוא מבואר שהצדיקים במיתתם קרויין חיים, והמיתה אינה אלא כשינה כאמור [בברכת מחיה המתים: ומקיים אמונתו] לישני עפר, והוא שאמר אדאוקימנא לאברהם, שהעמידו מתוך השינה, ומשי ידיה לתפלה, כדין הישן על מיטתו שצריך נטילה לתפלה".

אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב

ועתה בא וראה נפלאות התורה ב"מגלה עמוקות" (פרשת שמות ד"ה אלקי אבותיכם), שכתב לבאר מה שמצינו בפרשת שמות בשליחות ששלח הקב"ה את משה אל ישראל (שמות ג-ו): "כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם". כאן הפריד הקב"ה בשם "אלקי" בין כל אחד מהאבות.

אך מיד אחר כך כתוב שוב שאמר לו הקב"ה (שם שם טז): "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי אלקי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם

מגלה עמוקות: "כל התפלות אינן נשמעין,

עד שהולכין מתחלה דרך מערת המכפלה ששם נקברין ג' אבות"

רמ"ע מפאנו: כנו"ר נעי"ם ע"ם נב"ל בגימטריא אברה"ם יצח"ק יעק"ב..."

כי כל התפלות עוברות במערת המכפלה

סתירה מדברי רש"י שהתפלות עולות ממקום המקדש:

"וזה שער השמים - מקום תפלה לעלות השמימה"

ביאור נפלא בענין אליהו הנביא שמקיץ את האבות

כל ראש חודש שיתפללו כל אחד בנפרד על הגאולה

וכן יש ללמוד ממה שכתב ב"ספר גימטריאות" לרבינו יהודה החסיד זלה"ה בעל "ספר חסידים" [נדפס בירושלים תשס"ה מכתב יד שהיה למראה עיני החיד"א] (פרשת בלק אות כא) על הפסוק (איוב לח-ז): "ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלקים", וזה לשון קדשו:

"ברוין יח"ד כוכב" בק"ר בגימטריא באברה"ם יצח"ק יעק"ב, שהם מקדימין לעולם תפילתם לישראל ולמלאכים, כדאמרינן ששאל רבי לאליהו, למה עיכב מלבוא לבית המדרש, אמר ליה עד דמוקימנא לאברהם ומשי ידיה ומצלי, וכן ליצחק וליעקב. זהו ברוין יחד כוכבי בקר, והדר ויריעו כל בני אלקים".

הרי לנו דברים ברורים שהאבות הקדושים מתפללים בכל יום לפני ישראל והמלאכים, ולפי זה צריך ביאור ליישב קושיית הרא"ש על מה שאמרו בגמרא, שאליהו מקיץ את האבות בראש חודש כדי שיתפללו, שהרי לפי המבואר הם מתפללים כל יום. ואין ספק כי הרא"ש שהיה בקי בכל חדרי תורה וכל רז לא אניס ליה יישוב בעצמו קושיא זו בדרך מרווח, אלא שלא זכינו לדברים הנשגבים שלו בכתובים, אך אין זה פוטר אותנו מלחפש תירוץ ליישוב קושיא זו.

ואכן מצינו על כך ביאור במשנתו הטהורה של ה"בן איש חי" בפירושו "בן יהוידע" על אגדות הש"ס (ב"מ שם ד"ה אליהו), שכתב לבאר הטעם שמעמיד אליהו את האבות להתפלל רק בראש חודש, בלשון קדשו: "כי הוא לא היה הולך להעמיד האבות כדי להתפלל אלא רק ביום ראש חודש, אבל בשאר ימים מתפללים בעודם שוכבים".

ונראה לבאר דבריו הקדושים, כי הן אמת שהאבות הקדושים מתפללים כל יום, אולם בכל יום רק נשמתם היא שמתפללת בעודם שוכבים במערה בלי התלבשות הנשמה בגוף, אבל בראש חודש מקיץ אותם אליהו משנתם, כדי שנשמתם תיכנס בתוך גופם להתפלל, ודבר זה

ואת העשוי לכם במצרים", כאן כבר לא הפריד הקב"ה בשם "אלקי" בין כל אחד מהם, וצריך להבין הטעם לכך.

וביאר ה"מגלה עמוקות" על פי הגמרא הנ"ל, שאליהו מקיץ את האבות הקדושים כל אחד בנפרד כדי שלא יקרבו את הגאולה לפני הזמן, ומזה נשכיל להבין כי בגלות מצרים כאשר ביקש הקב"ה להוציא את ישראל מהגלות לפני הזמן, הקיץ את האבות הקדושים שיתפללו יחד על הגאולה מגלות מצרים.

מעתה יתבאר היטב מה ששלח הקב"ה את משה לומר לישראל: "כה תאמר אל בני ישראל ה' אלקי אבותיכם אלקי אביך אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב שלחני אליכם". הפריד הקב"ה בשם "אלקי" בין כל אחד מהאבות, כדי לרמוז בזה שכל אחד מהם מתפלל בנפרד כדי שלא לקרב את הגאולה השלימה לפני הזמן.

אולם מיד אחר כך אמר לו הקב"ה שוב (שם שם טז): "לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ה' אלקי אבותיכם נראה אלי אלקי אברהם יצחק ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים", כאן כבר לא הפריד הקב"ה בשם "אלקי" בין כל אחד מהם, כדי לרמוז שכל האבות הצטרפו להתפלל יחד על הגאולה מגלות מצרים, ולכן הגיע הזמן שימלא הקב"ה את בקשתם עכדה"ק.

האם האבות מתפללים כל יום או רק בראש חודש

עתה הבה נתבונן בסיפור נשגב זה, מדוע הולך אליהו רק בראש חודש להעיר את האבות שיתפללו, וכי יעלה על הדעת שאינם מתפללים בכל יום. וכבר הרגיש בכך ה"שיטה מקובצת" (שם) בשם אחד מן הראשונים רבינו אשר ובקיצור הרא"ש: "אדמוקימנא ליה לאברהם. תימה והלא בכל יום היה עושה כך. הרא"ש".

לעשות מבחן נפלא לברר אם כבר הגיע הזמן להתפלל על קץ הגאולה, על ידי שמקיץ כל אחד מהאבות בפני עצמו שלא יתפללו ביחד, וכוונתו שכל אחד מהם יעורר רחמי השמים על הגאולה העתידה בעתו ובזמנו, ואחרי התפלה מחזירים לשנתם על מקום מנוחתם, והיה אם לא הגיע הזמן של קץ הגאולה, לא יוכלו כל אחד מהאבות בנפרד לקרב את הגאולה לפני הזמן.

אבל אם כבר הגיע הזמן שכבר אפשר לעורר על הגאולה, כי אז אחרי שיקיץ אליהו את אברהם על הגאולה לא יוכל להחזירו לשנתו, אלא ישאר חי וקיים בגופו ובנשמתו בבחינת תחיית המתים כדי להצטרף לשאר האבות שיתפללו יחד על הגאולה, וכאשר יקיץ אליהו את יצחק יתפלל גם הוא על הגאולה ולא יחזור לשנתו, ואחר כך כאשר יקיץ אליהו את יעקב ישאר גם הוא בגופו, ואז יתפללו כל שלושת האבות ביחד ויביאו את קץ הגאולה בעתה ובזמנה.

היוצא לנו מכל זה, שהאבות הקדושים מתפללים כל יום במערת המכפלה שחרית מנחה וערבית, אלא שתפלתם בכל יום היא עם נשמתם בלי הגוף ששוכב ולא קם, ויתכן מאד שאליהו הנביא בא להזכיר להם כל יום שהגיע הזמן להתפלל, כי כן היא המשמעות מלשון הרא"ש הנ"ל: "אדמוקימנא ליה לאברהם. תימה והלא בכל יום היה עושה כך", אך לא היה מאריך בזה מאחר שלא היה מקיץ אותם, ולכן לא איחר לבוא לשיבתו של רבי.

אולם בראש חודש שהוא מסוגל להתפלל על הגאולה, בא אליהו למערת המכפלה כדי להתפלל ולעורר רחמי שמים על גאולתם של ישראל, והוא מצרף את האבות הקדושים על ידי שמקיץ אותם משנתם שיתפללו יחד עמו בגוף ובנפש, אולם מחשש שלא ידחו את קץ הגאולה לפני הזמן, הוא מקיץ כל אחד בנפרד ואחרי תפלתם הוא מחזירו לשנתו, כדי לעשות מבחן אם הגיע הזמן של קץ הגאולה.

תפלות ישראל מצטרפות לתפלות האבות במערת המכפלה

בדרך המלך נלך לבאר לפי זה הטעם שכל התפלות עוברות דרך מערת המכפלה, על פי הידוע בכל הספרים הקדושים ומקור הדבר בתיקוני זוהר (תיקון י כה:): "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרכת לעילא". ועוד (שם): "תורה ומצוה בלא דחילו ורחימו לא יכילת לסלקא ולמיקם קדם י"ה". כלומר עסק התורה וקיום המצוות בלי יראה ואהבה אינן יכולות לעלות למעלה.

שילוב ב' השמועות: התפלות עוברות במערת המכפלה להצטרף לתפלות האבות ומשם עולות דרך מקום המקדש

תכלית התפלה להפוך מדת הדין למדת הרחמים, להפוך ת' תמות למדת הרחמים בבחינת ת' תחיה

"מערת המכפלה" - כנגד ב' אותיות כפולות ת' תחיה ת' תמות, הנמתקות לטובה על ידי התפלות העוברות שם

אברהם שילם "ארבע מאות שקל כסף",

על התפלות העוברות במערת המכפלה להפוך ת' תמות לת' תחיה

ד"ה לכשירצה) בלשון קדשו: "שאמרו במדרשות דאליהו מעמיד את האבות, להתפלל עמו על חורבן בית המקדש וגלות ישראל". וכוונתו על הגמרא (ב"מ הנ"ל) שמבואר שם כי אליהו מעמיד את האבות בראש חודש.

אלא שהמהרש"א הוסיף לן מדיליה לפרש הכוונה בזה, כי אליהו הנביא שממונה לבשר לישראל על הגאולה, הולך בכל ראש חודש להשתטח על קברי אבות במערת המכפלה להתפלל על גאולתם של ישראל, זאת ועוד שהוא מקיץ את האבות עצמם שיתפללו יחד עמו על הגאולה, ודבר זה מתאים להפליא עם מה שכתב המהרש"א עצמו כי בראש חודש מסוגל להתפלל על הגאולה.

אך לפי זה הרי יש כאן סתירה עצומה בדברי המהרש"א, כי מצד אחד הוא מביא בשם המדרשות כי אליהו מעמיד את האבות הקדושים בראש חודש שיתפללו יחד עמו על הגאולה, וכמו שביאר כי בראש חודש מסוגל להתפלל על הגאולה, אך מצד שני הוא עצמו מבאר כי אליהו אינו רוצה להעמיד את כל האבות ביחד, מחשש שיתגברו ברחמים לקרב את הגאולה לפני הזמן.

חכמתו הגדולה של אליהו הנביא

ונראה לפתור סבך זה וליישב הכל בחדא מחתא, על פי דברי ה"בן יהוידע" הנ"ל שבכל ימות החודש אין אליהו מקיץ את האבות משנתם, אלא נשמתם מתפללת בעוד הגוף שוכב בבחינת שינה במערה, אבל כאשר מגיע ראש חודש שמסוגל להתפלל בו על הגאולה, מקיץ אותם אליהו שיכנסו בתוך גופם, כדי שיתפללו עמו בגוף ובנפש על הגאולה העתידה, כי התפלה שמתפלל הצדיק בגופו ובנפשו, שקיים בהם מצוות ומעשים טובים בעולם הזה חשובה מאד בעיני ה'.

אמנם הרי יש חשש שמא יתגברו ברחמים לקרב את הגאולה לפני הזמן, לכן נתחכם אליהו

מתאים להפליא עם הביאור של המהרש"א הנ"ל, שאליהו נטל את ידו של אברהם: "כדין הישן על מיטתו צריך נטילה לתפלה".

אולם כל משכיל יבין כי ביאור זה של ה"בן יהוידע" צריך תוספת ביאור, כי אם האבות מתפללים כל יום בעודם שוכבים במערה בלי התלבשות נשמתם בגוף, מדוע טורח אליהו כל ראש חודש להקיץ אותם משנתם כדי שיתפללו בגופם, זאת ועוד שנוזהר על כך שלא להקימם יחד, כדי שלא יעוררו רחמים להקדים את קץ הגאולה לפני שהגיע הזמן לכך.

אליהו מקיץ את האבות כדי שיתפללו עמו על הגאולה

ונראה לברר מקחו של צדיק דברי ה"בן יהוידע", על פי מה שכתב המהרש"א בחידושי אגדות (שם) הטעם שאין אליהו מעמיד בראש חודש את כל האבות שיתפללו יחד, מחשש שמא יתגברו לעורר רחמים על הגאולה, כי ראש חודש מסוגל להתפלל על הגאולה, שימלא הקב"ה פגימת הלבנה ויהיה אור הלבנה כאור החמה, לכן יש חשש שיעוררו רחמים על הגאולה לפני הזמן, והנה הדברים בלשון קדשו:

"יומא חד ריש ירחא הוה כו'. כי זה היום אשר בו חידוש הלבנה הוא רמוז על התחדש מלכות ישראל לעתיד, ויום מוכן להתפלל על דבר זה [על הגאולה], כמאמר נוסחו (קידוש הלבנה) וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן שהם עתידים להתחדש כמותה כו' והוא שאמר דאי תקפי היום בראש חודש ברחמי הוה מייתי ליה למשיח". וכן מצאתי ב"קולן של סופרים" (ירושלים תשמ"ז) הגהות היעב"ץ (ב"מ שם): "יומא חד ריש ירחא הוה, נראה משום שיום ראש חודש הוא עת רצון ויש לחוש ביותר דתקפי ברחמי".

אמנם יש לתמוה על זה ממה שכתב המהרש"א עצמו בחידושי אגדות (סנהדרין צח.

פסולת הגבורה שמצד הקליפה לרציחה, ולכן בירכו יצחק (בראשית כז-מ): "ועל חרבך תחיה".

הנה כי כן ירווח לנו להבין מה שיצא עשו להילחם כנגד יעקב עם "ארבע מאות איש עמו" שהם ת' כוחות הטומאה, כי בהיותו גבורה דקליפה הוא מעורר ח"ו על ישראל ת' של דם בבחינת ת' תמות. אולם יעקב אבינו שמדתו "תפארת" - הכלולה בתחילתה ובסופה מב' פעמים אות ת' כנגד ת' תחיה ת' תמות, התגבר בכח זה על ת' כוחות הטומאה של עשו, והפך ת' תמות לבחינת ת' תחיה.

מעתה הרחיב לנו ה' להבין מעט מזעיר, מה שסיבב הקב"ה שיקנה אברהם אבינו את מערת המכפלה בארבע מאות שקל, כי היות שכל התפלות עוברות דרך מערת המכפלה, והרי תכלית התפלה היא להפוך מדת הדין למדת הרחמים, כדי להפוך אות ת' תמות לאות ת' תחיה, לכן שילם בעד המערה ארבע מאות שקל כנגד האות ת'. ויש לומר כי ענין זה נרמז בשם "מערת המכפלה", רמז על אותיות ת' הכפולות - ת' תמות ת' תחיה, ועל ידי תפלות ישראל העוברות דרך מערת המכפלה, מהפכים האות ת' לטובה בבחינת ת' תחיה.

וימתק לפרש בזה מה שאמר עפרון לאברהם (כג-טו): "אדוני שמעני ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא ואת מתך קבור". הביאור בזה כי בפסוק: "וישקול אברהם לעפרון את הכסף אשר דיבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר", פירש רש"י עפרון חסר ו' כתוב. ולפי האמור יש לומר כי עפרון חסר ו' בגימטריא ת', לרמז כי בהיותו מבני חת אחת משבעה עממין הרי הם מעוררים אות ת' תמות.

אולם הרי אברהם מהפך בתפלתו בחינת ת' תמות לבחינת ת' תחיה, הנה על כך רמז עפרון באמרו לאברהם: "ארץ ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה הוא", כלומר הלא על ידי קניית מערת המכפלה שכל התפלות עוברות שם, תזכה להתגבר על האות ת' שהיא ארבע מאות שמפרידים ביני ובינך, "ואת מתך קבור", על ידי המערה תוכל לקבור ת' תמות ולהפכה לבחינת ת' תחיה, אם כן ודאי ראוי שתשלם לי על כך ארבע מאות שקל כסף.

וזהו פירוש הפסוק: "וישקול אברהם לעפרון [חסר ו' בגימטריא ת'] את הכסף אשר דיבר באזני בני חת ארבע מאות שקל כסף", ומפרש הטעם "עובר לסוחר", כי אברהם ביקש להיות בכך סוחר המעביר סחורה ממקום למקום, להעביר האות ת' ממדת הדין ת' תמות למדת החסד בבחינת ת' תחיה.

למדת רחמנות". מבואר מזה כי תכלית התפלה היא להפוך מדת הדין למדת הרחמים.

עוד נקדים מה שדרשו בגמרא (שבת נה). על הכתוב (יחזקאל ט-ד): "ויאמר ה' אליו עבור בתוך העיר בתוך ירושלים, והתוית תו על מצחות האנשים הנאנחים והנאנקים על כל התועבות הנעשות בתוכה וגו'. אמר לו הקב"ה לגבריאל, לך ורשום על מצחן של צדיקים תיו של דיו, שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחם של רשעים תיו של דם, כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה. אמרה מדת הדין לפני הקב"ה רבונו של עולם מה נשתנו אלו מאלו, אמר לה הללו צדיקים גמורים והללו רשעים גמורים... ומאי שנא תיו, אמר רב תיו תחיה תיו תמות".

נמצינו למדים מזה כי מדת החסד היא אות ת' תחיה, ומדת הדין היא אות ת' תמות. ויש לרמז ענין זה במה ששנינו בגמרא (ב"מ קז): "תשעים ותשעה [מתן] בעין רעה ואחד בדרך ארץ". הרמז בזה כי רובם מתים על ידי עי"ן ר"ע עולה בגימטריא ת', שהם ת' כוחות הטומאה המעוררים ת' תמות. אולם הצדיקים בכח תפלתם מהפכים אות ת' של דם בבחינת ת' תמות, לאות ת' של דיו בבחינת ת' תחיה.

נפלא לצרף בזה מה שכתוב ב"חמרא טבא" להרה"ק רבי אברהם שמחה מבארניב זצ"ל (פרשת נצבים דף קיא), לבאר מה שנהגו המקובלים כאשר ביקשו לכתוב מדת "תפארת" בראשי תיבות, כתבו ב' אותיות ת"ת האות הראשונה והאחרונה של "תפארת", ולא מצינו בשום מקום ראשי תיבות כאלו.

וביאר על פי הידוע כי מדת תפארת כלולה מב' מדות חסד וגבורה, כי היא מכריעה בין מדת החסד למדת הדין להפוך הכל למדת הרחמים. הנה כי כן מטעם זה בחרו לציין מדת תפארת בשתי אותיות ת"ת כנגד ת' תחיה ת' תמות, כי היא מכריעה ביניהן להמתיק ולהפוך ת' של דם ממדת הדין לאות ת' של דיו ממדת החסד.

עשו וארבע מאות איש עמו

ועתה בא וראה כי לפי האמור יומתק להבין מה שאמרו המלאכים אל יעקב (בראשית לב-ז): "באנו אל אחיך אל עשו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו". וכתב ב"מגלה עמוקות" (שם) כי ארבע מאות איש שעם עשו הם ת' כוחות הטומאה. ויש לומר הביאור בזה על פי מה שכתב ה"מגלה עמוקות" עצמו (ריש פרשת ויצא), כי עשו שנוגד מיצחק שמדתו גבורה דקדושה, הוא בבחינת

נמצא לפי זה כי אי אפשר שתעלה תפלתנו השמימה בלי יראה ואהבה, אולם הלא מעטים הם בני עליה המתפללים בשלימות כזו, לכן קבע הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו, שכל תפלות ישראל עוברות דרך מערת המכפלה כדי שיצטרפו לתפלתם של האבות הקדושים שמתפללים בכל יום בתכלית השלימות, וכאשר תפלתם עולות השמימה גם תפלתנו מצטרפות יחד עם תפלתם.

והנה שנינו בגמרא (ברכות כו): "איתמר רבי יוסי ברבי חנינא אמר תפלות אבות תקנום, רבי יהושע בן לוי אמר תפלות כנגד תמידין תקנום, תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי". מבואר מזה כי אלו ואלו דברי אלקים חיים, כי האבות הקדושים תקנו את התפלות כנגד קרבן תמידיים, משום שהשיגו ברוח קדשם שעתידים ישראל להקריב קרבנות.

מעתה יאירו עינינו וישמח לבנו ליישב הסתירה בענין עליות תפלות ישראל, אם הן עוברות דרך מערת המכפלה ועולות משם או שעוברות דרך מקום המקדש ועולות משם, ולפי המבואר שתי השמועות עולות בקנה אחד כפתור ופרח, כי מתחילה עוברות התפלות דרך מערת המכפלה, כדי שיתחברו ויצטרפו לתפלות האבות הקדושים המתפללים בתכלית השלימות באהבה ויראה. ויש לומר כי על ענין נפלא זה רמזו חכמינו ז"ל באמרם: "תפלות אבות תקנום", כלומר האבות מתקנים את תפלות ישראל.

אולם למעשה הרי גם התפלות של האבות עוברות דרך מקום המקדש שהקריבו שם קרבן תמידיים בבוקר ובערב, כי שם במקום המקדש כל התפלות של האבות יחד עם תפלות ישראל עולות השמים במקום הקרבת קרבן התמיד. וזהו שפירש רש"י: "וזה שער השמים - מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה", כי אמנם כן התפלות עוברות דרך מערת המכפלה, אבל כדי לעלות השמימה הן צריכות לעבור דרך מקום המקדש.

תפלת הצדיקים הופכת ת' תמות לת' תחיה

בדרך זו נסע ונלך לבאר מה שסיבב הקב"ה שישלם אברהם בעד מערת המכפלה: "ארבע מאות שקל כסף עובר לסוחר", על פי מה ששנינו בגמרא (סוכה יד): "למה נמשלה תפלתן של צדיקים כעתר, [כמו שכתוב (בראשית כה-כא) "ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא ויעתר לו ה'"], לומר לך מה עתר זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום, אף תפלתן של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות

לרפואה שלימה של הגאון רבי שלום חיים בן עליזה שליט"א נדבת דר. רפאל ולימור מהדב הי"ו